

of pre-school education. It clarifies the concept “culture”, “cultural component of the content of pre-school education”.

Key words: BCPE, content of pre-school education, cultural component of the content of pre-school education, culture.

УДК 378:373.2

Шевчук А.С.,

доцент кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук, доцент

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗА МИСТЕЦЬКИМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ ЗГІДНО З ДЕРЖАВНИМИ СТАНДАРТАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті конкретизовані додаткові спеціалізації для підготовки майбутнього вихователя, розглянуто зміст Державного стандарту дошкільної освіти і зміст підготовки студента у царині мистецтва театру і хореографії.

Ключові слова: підготовка вихователя, додаткова спеціалізація, Державний стандарт дошкільної освіти, театральне мистецтво, хореографія.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми.

У системі модернізації національної освіти України закладений могутній фактор формування інтелектуально-творчого потенціалу українства як європейської нації, розвитку особистості, суспільства і духовної культури народу, здатного до мобільності, до набуття успішного життєвого досвіду у сучасних швидкозмінних умовах. Зокрема, зміни вищої освіти спрямовуються на винайдення відповідей на сучасні виклики, а тому вимагають визначення нових підходів і шляхів їх реалізації, що враховують актуальні світові та європейські тенденції розвитку освіти і водночас ґрунтуються на вітчизняних надбаннях, національній культурі, передбачають нинішні очікування суспільства, орієнтуються на його прийдешні запити.

На сучасному етапі модернізації вищої педагогічної освіти актуалізується проблема інноваційного розвитку студентів на за-

садах інтеграції напрямів, спеціальностей і спеціалізацій [3]. Так, для вищої дошкільної освіти стає характерним поєднання педагогічного та мистецтвознавчого змісту навчання студентів і через це створення нових, ширших можливостей здобуття професійної освіти для творчо налаштованої молоді. Інновації інтеграційного характеру є результатом, по-перше, узгодження стандартів вищої та дошкільної освіти; по-друге, усвідомлення освітнім співтовариством необхідності подолання рекреації мистецької освіти в галузі культури через педагогічну галузь; по-третє, спроможності сучасної педагогічної освіти задовольняти потребу в мобільності майбутнього спеціаліста, надавати майбутнім фахівцям привабливі професійні траєкторії, різноманітний спектр можливостей працевлаштування згідно освітніх потреб дошкільників. Відповідно наслідком інтеграції в останній період став орієнтир на збагачення вищої дошкільної освіти різними спеціалізаціями, зокрема і мистецького спрямування.

Аналіз наукових досліджень, на які спирається автор. У листі МОН України від 06.12.2007 р. «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» вказується на такі чіткі орієнтири: «Враховуючи необхідність якісної підготовки педагогічних працівників до роботи у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, забезпечення їх готовності до викладання не менше ніж двох шкільних предметів та проведення позашкільної роботи, навчання майбутніх педагогів здійснюється за поєднаними напрямами, спеціальностями і спеціалізаціями» [3, 1]. Зокрема, для підготовки педагогічних працівників, задоволення особистісних освітніх інтересів студентів та врахування професійних потреб замовника на відповідних напрямах підготовки запроваджуються спеціалізації.

«Особливість педагогічних спеціалізацій полягає у тому, що вони передбачають як поглиблення змісту відповідних напрямів (спеціальностей), так і забезпечують необхідну фахову підготовку з різних напрямків педагогічної діяльності. Спеціалізації вводяться на відповідних напрямах (спеціальностях) з урахуванням їх органічної спорідненості для підготовки педагогічних працівників

до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів» [3, 1].

Дійсно, у системі підготовки вчителя початкових класів рекомендовано такі *додаткові спеціалізації* та запис кваліфікації в ОКР «спеціаліст»: «музика» (вчитель музики початкової школи); «образотворче мистецтво» (вчитель образотворчого мистецтва початкової школи); «хореографія» (керівник дитячого хореографічного колективу). У системі підготовки вчителя музики – спеціалізація «режисура музично-виховних шкільних заходів» (організатор музично-виховних шкільних заходів), а для вчителя філології – «режисура шкільних театрів» (режисер шкільного театру). Таким чином, нові покоління вчителів, набувши кваліфікації з додаткових спеціалізацій, зможуть виявити підготовленість до навчання школярів за програмою основного предмета «Мистецтво» або за програмами окремих предметів з основних видів мистецтва – образотворчого, музики, а також варіативних – хореографії, театру [2]. Це відповідає стратегії загальної мистецької освіти школярів (Л.М. Масол), узгоджує підготовку майбутніх вчителів у виші зі стандартами шкільної освіти.

У системі підготовки майбутнього вихователя (організатор дошкільної освіти, вихователь дітей дошкільного віку) листом МОНУ рекомендовано такі додаткові мистецькі спеціалізації та відповідні кваліфікації спеціаліста: «музичне мистецтво» (музичний керівник дошкільного навчального закладу); «образотворче мистецтво» (організатор образотворчої діяльності дітей дошкільного віку); «хореографія» (керівник хореографічного колективу дітей дошкільного віку) [3].

Закономірно виникає запитання: чи є оптимальна узгодженість між означеними мистецькими спеціалізаціями в університеті, Державними стандартами дошкільної освіти та практикою виховання і навчання дітей?

Виюкренення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Констатація, з одного боку, нині пропонованих вишу додаткових мистецьких спеціалізацій для майбутнього вихователя і, з іншого боку, видів мистецтва в інваріантній і варіативній частині змісту дошкільної освіти БКДО вказує на наявні протиріччя між підготовкою фахівців за спеціалізаціями і потребами дошкільної практики у спеціалізації фахівців (*див. табл. 1*).

Таблиця 1.

**ЗІСТАВЛЕННЯ ДОДАТКОВИХ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ
І РЕАЛЬНИХ ПОТРЕБ ОСВІТЬОГО РИНКУ ПРАЦІ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Мистецька спеціалізація в системі підготовки вихователя, кваліфікація	Види мистецтва в інваріантній і варіативній складових змісту БКДО
«Образотворче мистецтво», організатор образотворчої діяльності дітей дошкільного віку	Образотворче мистецтво (інваріантний зміст)
«Музичне мистецтво», музичний керівник дошкільного навчального закладу	Музичне мистецтво (інваріантний зміст)
	Театральне мистецтво (інваріантний зміст)
	Літературне мистецтво (інваріантний зміст)
«Хореографія», керівник хореографічного колективу дітей дошкільного віку	Хореографічне мистецтво (варіативний зміст)

Тож сучасний вихователь відповідно до Державних стандартів дошкільної освіти потребує компетенцій для здійснення роботи з дітьми у царині образотворчого, музичного, театрального, хореографічного мистецтв. Виняток становить літературне мистецтво, оскільки література і мовлення складають основне тло для будь-якої діяльності дітей в дошкільні роки. За цим напрямом здійснюється ґрунтовна підготовка студента (дисципліни «Дитяча література», «Виразне читання», «Методика розвитку мовлення») і майбутній вихователь встигає набути необхідних компетенцій для роботи з дітьми.

Ще й досі у дослідженнях вчених у прямій постановці не розглядалася проблема підготовки майбутніх вихователів за оптимальним переліком мистецьких спеціалізацій, що відповідають стандартам дошкільної освіти; недостатньо комплексних досліджень із визна-

чення змісту впроваджуваних спеціалізацій. Деякі практики розробляють для нормальних здорових дітей програми з театротерапії (наприклад, програма ДНЗ № 11 смт Партеніт презентована під час Всеукраїнської науково-методичної конференції МОНУ «Сучасні п'ятирічні діти: проблеми та особливості розвитку», 04.06.2013 р., м. Київ). Вочевидь, бракує розділу з театральної діяльності дітей у деяких комплексних програмах для виховання і навчання дошкільників, що і стає причиною таких кроків з боку практичних працівників.

Формулювання мети та завдань статті. Власне цим зумовлена спрямованість статті та визначені такі її завдання: конкретизувати актуальні спеціалізації у підготовці майбутнього вихователя; висвітлити вихідні позиції формування змісту підготовки студентів за мистецькими спеціалізаціями згідно з Державними стандартами дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. У БКДО (2012) одним із ґрунтовних завдань визначено формування особистісної культури дитини через відкриття їй світу культури, залучення до нього і його творчого освоєння. Такі підстави високо підносять значення інваріантної освітньої лінії «Дитина у світі культури» для виховання, освіти, розвитку дошкільника, визначають її структуру з двох частин – «Предметний світ» і «Світ мистецтва», зміст кожної з них [1]. Зокрема, у частині «Світ мистецтва» (автор А.С. Шевчук) визначено інваріантний зміст освіти дітей дошкільного віку з таких мистецьких видів діяльності: образотворчої, музичної, театральної, літературної, що підтримало традицію, закладену нами у першому БКДО (1998). Відповідно спеціалізації «музичне мистецтво» і «образотворче мистецтво» стали досить поширеною пропозицією для студентів у коледжах і університетах України.

Водночас вперше Державний стандарт 2012 р. умістив варіативну складову змісту дошкільної освіти, в якій рекомендовано чотири освітні лінії, зокрема «Хореографія» (автор А.С. Шевчук). Варіативна освітня лінія викладена гранично стисло: через хореографічну компетенцію і результати освітньої роботи, що її характеризують [5].

Привертаємо увагу до того, що ознайомлення дітей з образотворчим, музичним і літературним мистецтвом (наприклад, розділи

«Чарівні фарби і талановиті пальчики», «Прилучаємось до музичної скарбниці», «Художня література» в програмі «Дитина») входить повноцінною складовою до нормативного змісту підготовки майбутнього вихователя, а от театральне (зміст театральної діяльності визначено у програмі «Я у Світі») і хореографічне мистецтво (зміст діяльності у парціальній програмі «Дитяча хореографія», у програмі «Я у Світі») побічно вивчаються студентами в окремих темах деяких дисциплін. Хоча спеціальність «хореографія» як базова освіта пропонується інститутами мистецтв класичних університетів і факультетами культури і мистецтв педагогічних університетів, однак підготовка вихователів за напрямом «Дошкільна освіта» та спеціалізацією «хореографія» здійснюється лише в кількох університетах України (наприклад, Маріупольський державний університет, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). Можливо, традиційні уявлення такої підготовки на кшталт суто хореографічної, з недостатнім урахуванням специфіки діяльності вихователя і програми для дітей [4], стримує поширення спеціалізації.

Отже, запити дошкільної практики у театральній спеціалізації майбутнього вихователя не ураховані та не встановлені нормативною документацією (потребує внесення в реєстр спеціалізацій, розробки змісту, запровадження), а інші мистецькі спеціалізації недостатньо актуалізуються вишами. Виходячи зі структури БКДО, інваріантного і варіативного змісту Державних стандартів дошкільної освіти, запитів практики, можемо конкретизувати актуальні мистецькі спеціалізації у підготовці майбутнього вихователя: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне мистецтво (кваліфікація «керівник театального колективу дітей дошкільного віку» на кшталт існуючої хореографічної кваліфікації), хореографічне мистецтво.

Зауважимо, що наразі зміст освіти для студентів розробляється викладачами вишу. У зв'язку із цим треба визначитися із вихідними позиціями для формування змісту означених вище додаткових мистецьких спеціалізацій. Вважаємо, що цілком логічно здійснити таке обґрунтування, орієнтуючись на Базовий компонент дошкільної освіти. Зокрема, частина «Світ мистецтва» має такі змістові компоненти: «Сприйняття мистецтва»; «Ціннісне ставлення до мистецтва»; «Художньо-продуктивна діяльність» – образотворча,

музична, театральна, літературна; «Художньо-продуктивна компетенція».

Відповідно змістові компоненти «Сприйняття мистецтва» і «Ціннісне ставлення до мистецтва» стосуються мистецької діяльності дитини загалом та кожного із мистецтв. Важливим результатом освітньої роботи є цілісно-диференційоване сприйняття мистецтва і прояв дитиною ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій, фольклору, творів мистецтва, митців, жанрів. Усі мистецтва ведуть дитину у світ людських цінностей – соціально значущих емоцій, моральних норм, гуманних почуттів, естетичних смаків. Ціннісне ставлення є суб'єктивним, але відображає об'єктивний бік мистецтва, його мистецько-педагогічний потенціал, функції стосовно дитини.

«Художньо-продуктивна діяльність» ґрунтується на позиції цілісності репродуктивного і продуктивного характеру мистецького досвіду дитини, яка здатна діяти у кожному з видів мистецтва за зразком і на творчому рівні. Репродуктивно-продуктивний характер мистецької діяльності сприяє прояву задатків і здібностей дітей під час набуття знань, навичок, умінь та прояву їхньої творчої активності як рушійної сили розвитку.

«Художньо-продуктивна компетенція» розроблена у контексті основних функцій мистецтва. Життєво компетентний дошкільник у царині світу мистецтва виявляє інтегровану компетенцію, що відображає багатофункціональність впливу мистецтва на дитину. Він «сприймає мистецький твір з позиції краси, вирізняє його як естетичний. Проявляє себе як емоційно сприйнятливий та естетично чуйний цінитель, слухач, глядач, виконавець; емоційно-ціннісно ставиться до проявів естетичного в житті» (естетична, емоційно-почуттєва функції). Дитина «реалізує здатність насолоджуватися мистецтвом, пізнавати образну специфічність мистецтва і дотичну інформацію» (гедоністична, пізнавально-інформаційна функції). Вона «переймає духовний потенціал мистецького твору у власний досвід, виховує в собі риси улюблених персонажів» (духовно-моральна, освітньо-виховна функції); «володіє комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів» (соціально-комунікативна функція); «охоче наслідує мистецькі зразки – образотворчі, музичні, танцювальні, театральні, літературні. Інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання,

цінності, набутий мистецький досвід діяльності сприйняття й відтворення прекрасного (уміння, навички)» (діяльнісно-творча функція). Дошкільник «почувається задоволеним під час мистецької творчої діяльності; має навички рефлексії щодо власного мистецького досвіду; проявляє художню активність як складову особистісної культури» (релаксаційна, рефлексивна, діяльнісно-творча функції) [1, 15].

Розвивальний потенціал мистецтва та його універсальний вплив на дитину пов'язаний ще з іншими функціями (психофізіологічна, мотиваційна, культурологічна, соціально-організаційна, адаптаційна тощо). Тож розробники програм, викладачі вишів, фахівці-практики мають розробляти, проектувати, організовувати педагогічний процес і співпрацю з дітьми так, щоб дошкільники щоразу проймалися красою мистецтва; збагачували емоційно-почуттєву сферу; насолоджувалися мистецькими творами і діяльністю; відкривали для себе новизну та знаходили цікаву інформацію під час взаємодії з мистецтвом, дорослими, дітьми; усвідомлювали духовно-моральні цінності світу мистецтва; примножували знання та важливі для особистого життя навички й уміння, удосконалювали здібності; прагнули спілкуватися на тлі мистецької діяльності; проявляли свою природну активність під час художньо-творчої діяльності; випромінювали відкритість та благополуччя під час мистецької діяльності.

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень.

У результаті зазначимо, що підготовку сучасного вихователя вишами доцільно здійснювати у контексті Державних стандартів дошкільної освіти за такими мистецькими спеціалізаціями: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне мистецтво, хореографічне мистецтво. Вихідними позиціями для викладача у формуванні змісту підготовки студентів за мистецькими спеціалізаціями мають стати, з одного боку, засвоєння об'єктивної мистецтвознавчої та виконавсько-творчої сутності кожного мистецтва (нині переважає), а з другого боку, вимоги до обсягу життєво необхідної інформації дошкільника, важливих навичок і творчих умінь, системи його ціннісних ставлень до світу мистецтва, до власних досягнень у вигляді художньо-продуктивної компетенції (БКДО).

Викладачам вишу бажано у перспективі вводити до навчального плану спеціалізацій інноваційні дисципліни, важливі для

майбутнього дошкільного педагога («Дошкільний театр», «Дитяча хореографія» тощо). Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці плану навчання за спеціалізацією «театральне мистецтво» та удосконаленні плану навчання за спеціалізацією «хореографія», розробці змісту конче потрібних дисциплін «Дитяча хореографія», «Дошкільний театр».

Джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Пироженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : [моногр.] / Л.М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
3. Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра: лист МОН України № 1/9-736 від 06.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_b2/pg_gxcysa/index.htm
4. Шевчук А.С. Дитяча хореографія : навч.-метод. посіб. / А.С. Шевчук. – 2-ге вид. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
5. Шевчук А.С. Стратегические ориентиры художественного образования дошкольников в свете новых Государственных стандартов Украины / А.С. Шевчук // Дошкольное образование в современном изменяющемся мире: теория и практика : сб. ст. по матер. II Международ. науч.-практ. конф., 22–23.11.2012 г. / Забайкальский гос. ун-т. – Чита, ЗабГу, 2013. – 220 с.

В статье конкретизированы дополнительные специализации для подготовки будущего воспитателя, рассмотрено содержание Государственного стандарта дошкольного образования и содержание подготовки студента в сфере искусства театра и хореографии.

Ключевые слова: подготовка воспитателя, дополнительная специализация, Государственный стандарт дошкольного образования, театральное искусство, хореография.

The article presents additional specialization for future teacher training. It analyzes the content of the State standard of pre-school education and the content of student's training in the field of art of theatre and choreography.

Key words: teacher's training, additional specialization, State standard of pre-school education, theatrical art, choreography.

УДК 373.2.026(477)

Шелестова А.В.,

*старший науковий співробітник
лабораторії дошкільного виховання
Інституту проблем виховання НАПН України,
кандидат педагогічних наук*

КАРИНА СВІТУ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито сутність процесу пізнання та визначено його мету, з'ясовано особливості чуттєвого та раціонального пізнання, їхньої ролі у формуванні цілісної картини світу. Автором описано особливості протікання процесу пізнання світу у старших дошкільників, результатом якого є картина світу як багаторівнева система уявлень про нього. Значну увагу приділено залежності якості картини світу старших дошкільників від зовнішніх виховних впливів з боку дорослих.

Ключові слова: пізнання, чуттєве пізнання, раціональне пізнання, картина світу, старші дошкільники.

Кожна людина пізнає світ з метою отримання уявлень про нього – про людей, предмети, речі, події, явища навколишньої дійсності. Сутність процесу пізнання полягає у двосторонній взаємодії суб'єкта та об'єкта пізнання: з одного боку, об'єкт впливає на людину, сам «сповіщає» певну інформацію про себе; з іншого – суб'єкт активно впливає на об'єкт, намагається зрозуміти й пізнати те, про що об'єкт «не сповіщає» [9]. Тобто метою пізнання є отримання «відповідей» на свої запитання у об'єкта пізнання.

Пізнання є цілісною системою чуттєвого та раціонального пізнання. Чуттєве пізнання здійснюється людиною за допомогою